

Giovanni C. CATTINI: *Historiografia i catalanisme. Josep Coroleu i Inglada (1839-1895)*, Catarroja / Barcelona, Afers, 2007, 290 pàgines. Pròleg de Jordi Cassasas Ymbert.

En el curs del darrer quart de segle la història del catalanisme ha fet un llarg recorregut en diverses línies d'investigació: des de la millora en la reconstrucció dels fets fins al debat en la interpretació d'aquests i des de la seva història com a fenomen literari fins a la seva història com a fet polític. Més recentment s'hi han afegit les anàlisis corporatives i les aproximacions biogràfiques. Tot plegat està contribuint de manera decisiva a situar aquell moviment en termes interclassistes, ara en diríem transversals, que no s'entendria sense una base popular d'arrel federal més enllà de qualsevol visió reduccionista en termes burgesos. Cada vegada sembla més clar que al caliu de l'experiència generacional del sexenni i del fracàs del federalisme va prendre cos el moviment catalanista, en cap cas independentista, i amb la necessària i contradictòria confluència de les reivindicacions corporatives i econòmiques. Tot plegat una dinàmica que empenyia inevitablement el catalanisme cap a la intervenció política.

Si esdevenia del tot imprescindible el reconeixement de la personalitat de Valentí Almirall, en els termes que ho ha fet Josep Pich, per a la sovint inextricable relació entre individu i moviment, no ho és menys el seguiment de figures políticament en aparença menys decisives com és el cas de Josep Coroleu i Inglada. Per a un modernista Coroleu és, descontextualitzat, poc més que l'historiador, conjuntament amb Josep Pella i Forgas de *Las Cortes catalanas* (1876) i *Los Fueros de Cataluña* (1878), o l'historiador del Soment, de la selecció de textos del Dietari de la Diputació del General o l'escriptor de les memòries d'un menestral. Amb tot, ja fa uns anys Ramon Grau i Marina López van començar a fer algunes aproximacions encaminades a verificar la relació entre la història i la política en els segles XIX i XX.

Ara bé, aquesta obra de Cattini situa amb tota la seva plenitud la relació de les obres de Coroleu en el context del pensament històric i de les idees polítiques de la Catalunya de la Restauració després del fracàs polític del Sexenni. El treball s'inscriu en el marc de les preocupacions historiogràfiques de Jordi Cassasas en les quals hi predominen tres aspectes: la revalorització de les generacions i la vida corporativa com a factor analític, les comparacions dels moviments ideològics catalans amb els europeus i la importància de les biografies intel·lectuals.

Cattini observa un endarreriment en la nostra historiografia respecte a l'europea pel que fa a la història de la intel·lectualitat del segle XIX i defensa el valor de la biografia històrica. El treball de Cattini és una excel·lent biografia intel·lectual i professional del polifacètic historiador Josep Coroleu i Inglada, una personalitat clau en l'enllaç entre les darreres manifestacions del romanticisme català i la politització del catalanisme o dels preliminars del naixement del nacionalisme català del segle XX.

Dues intencions emmarquen el treball de Cattini, fer el seguiment de «l'articulació de la intel·lectualitat catalana del segle XIX, tenint en compte les pautes d'aquest procés en l'àmbit europeu» i posar llum a «les relacions entre intel·lectualitat i poder polític durant la Restauració» (pàgina 18). La trajectòria de Josep Coroleu condueix el seu biògraf a situar el paper clau d'aquest historiador en la renovació de la historiografia catalana com a introductor del positivisme històric però el situa en el context de la seva actuació simultània en els primers passos del moviment catalanista.

La base documental del treball han estat les obres de Coroleu, localitzades a les biblioteques catalanes, el buidatge de diverses revistes i premsa diària on Coroleu va col·laborar intensament i un bon tou de correspondència privada localitzada a l'Arxiu Nacional de Catalunya, a la Biblioteca de Catalunya, al Museu Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a l'arxiu familiar Wilfredo Coroleu i a l'Archivo Nazionale de Florència. Especialment important és l'adreçada a Víctor Balaguer.

El llibre està organitzat en quatre capítols que segueixen les pautes individuals de l'historiador i les col·lectives del país, sovint indestruïbles. Les necrològiques de Josep Roca i Roca a *La Vanguardia* i de Francesc de Bofarull al *Boletín de la Real Academia de la Historia* serveixen a Cattini per a introduir-nos en el context familiar i la personalitat de l'historiador nét d'un advocat consultor dels monestirs de Poblet, Santes Creus i Sant Cugat i nebot d'un Martí de Riquer. Més interessat en la poesia patriòtica i les lletres que no pas en la carrera d'advocat, els jocs florals i una llarga estada a París (1864-1868) van marcar la seva joventut de la qual Cattini en destaca: la coneixença que hi feu d'exiliats rellevants com Prim o Castelar i l'amistat decisiva entaulada amb Víctor Balaguer o els diversos treballs editorials i la seva funció de corresponsal a *El Telégrafo* o l'entusiasme amb què va viure l'Exposició Internacional de París de 1867. Amb la revolució de Setembre, Coroleu tornava a Barcelona i simpatitzava amb les idees republicanes «amb les quals tingué unes relacions complexes i canviants segons la conjuntura política» (pàgina 44) com demostra el seu suport a la instauració d'Amadeu de Savoia. Segons Cattini, Coroleu no feu carrera política a causa de la seva moderació, la seva visió gradualista del procés polític i l'afany d'unitat en un moment històric convuls. En el sexenni treballà en la Junta Provincial d'instrucció pública, acabà la carrera de dret i actuà com a periodista. Escrigué sobre política internacional mostrant-se contrari a l'alçament cubà, censor de Napoleó III, inquiet amb la imprevisibilitat de l'imperi Otomà, crític amb el papa i partidari de la separació entre Església i Estat. Les idees de Coroleu durant el sexenni sobre la Primera Internacional són vistes per Cattini com la visió de la qüestió social dins les files del catalanisme més liberal. En aquesta conjuntura es mostrà equidistant de la religió i del socialisme, si bé comprensiu envers la Internacional com a fet real i s'inclina per un associacionisme segons el model anglès tot apostant pels valors de la menestralia urbana. No per casualitat havia de ser l'autor de la novel·la històrica *Memorias de un menestral de Barcelona* (1880). Cattini observa que la tercera guerra carlista i la proclamació de la República allunyà Coroleu de la vida pública i l'inclinà cap a una tria pragmàtica i fa seves les paraules de la necrològica de Roca i Roca: «*esceptico en política [...] se le ocurrió hacerse presentar a la exreina doña Isabel [...] y de las relaciones que contrajo con la persona que le sirvió de introductor, don José Antonio Buxeres, ardiente partidario de la restauración borbónica dimanan las aficiones a los estudios históricos que ha alimentado Coroleu hasta los últimos días de su existencia*» (pàgina 70). Cattini s'esforça a situar la formació de l'intel·lectual contemporani europeu al darrer quart del segle XIX. En el cas de Catalunya aquest fet coincidiria amb la Restauració i en el marc d'una evolució dels homes de la cultura republicana cap a actituds possibilistes amb el sentiment afegit del «deure d'elevat moralment la ciutadania i allunyar-la de la política de revoltes» (p. 72). En

aquest context els homes de lletres adquirien un paper públic i polític de compromís que substituïa l'erudició i, com explícitament indica Josep Roca, s'encetava el camí de *«las angustias del proletariado de la pluma»* (pàgina 73), fet ben diàfan en el cas de Coroleu, acorralat entre el rigor professional dipositat en les seves transcripcions de les actes de corts catalanes i la precarietat i gasiveria dels honoraris de la Real Academia de la Historia de Madrid.

El capítol «L'historicisme catalanista de l'inici de la Restauració» és interessant pel seu breu balanç a propòsit de la historiografia sobre la Restauració sovint molt marcada per l'anàlisi presentista, per les seves referències envers una Europa on la representació democràtica feia tot just els primers passos i per la contextualització de les principals obres historiogràfiques de Josep Coroleu, en col·laboració amb Josep Pella i Forgas (*Las Cortes Catalanas i Los Fueros de Cataluña*) en el marc del desengany de destacats intel·lectuals envers l'Espanya canovista, en combinació amb les aspiracions proteccionistes i, poc després, amb el descontent pel «desastre» colonial. Tot plegat havia de consolidar la convergència entre moviment catalanista i sectors industrials. Fou el moment idoni per fer cristal·litzar una estreta vinculació política entre història i projecte nacional. No cal dir, tal com indica Cattini, que l'escola històrica de la Renaixença ja n'havia posat els fonaments. J. M. Fradera ha posat l'accent en el doble patriotisme dels historiadors del XIX, ja fossin romàntics o fossin positivistes. Cattini, posa de relleu d'altres fets simultanis i al meu entendre molt significatius: la instrumentalització canovista de la Real Acadèmia de la Història i la supressió dels drets forals bascos (1876). Aquest context fa veure i entendre millor la significació i l'impacte arreu de Catalunya dels estudis d'història institucional i legislativa de Coloreu i Pella en el seu paper de «model alternatiu als intents de codificació que l'Estat espanyol maldà per imposar en nom de la racionalització liberal al llarg del segle XIX» (pàgina 91). Els treballs de Coroleu i Pella, fruit d'un encàrrec del conservadorisme barceloní, s'expliquen per l'amistat entre Coroleu i Josep Antoni Buxeras, un dels impulsors de la restauració borbònica. Els treballs de dret històric de Coroleu i Pella connectaven amb el positivisme científic hegemònic en la cultura europea coetània, la qual tenia també la seva expressió en la *Revista Histórica Latina* (1874-1877) de la qual ambdós historiadors n'eren impulsors entre d'altres.

L'èxit historiogràfic de *Las Cortes* i *Los Fueros* afavorí el procés de professionalització de Coroleu com a historiador i la seva projecció pública més enllà de qualsevol vincle conservador. Darrera de la seva condició d'historiador i cronista de Vilanova i la Geltrú, hi havia el seu sogre, el fabricant i polític liberal Josep Borràs i també Víctor Balaguer, la Biblioteca-Museu del qual sempre destacà per fer front al catolicisme catalanista.

Cattini analitza l'activitat de Coroleu en el context de les diverses mobilitzacions d'inicis dels anys vuitanta i més o menys en sintonia amb la voluntat almiralliana de forjar un catalanisme polític d'arrel liberal en cap cas separatista i, tal vegada, això fou la principal raó de l'accidentalisme d'Almirall en relació al sistema polític. Coroleu tot i mantenir distàncies amb Almirall s'implicà en la causa catalana i la seva politització. S'implicà en els dos congressos catalanistes (1880 i 1882-1883), participà en el Congrés Català de Jurisconsults (1880) decisiu com a plataforma de sintonia entre intel·lectuals, professionals i interessos econòmics. Coroleu es mantingué equidistant entre el sector de defensa absoluta del dret català i el sector fidel a les consignes de Madrid. Volia la reforma però també el reconeixement del dret català, si bé *«en la necesidad de optar por uno u otro extremo —deia—, mi elección no podía ser dudosa. Todo lo que soy, todo lo que puedo y valgo lo he consagrado hace años a la causa catalana y no puedo deshacer la obra de toda mi vida renegando de los principios que profeso, de la tradiciones que venero y de la patria que idolatro [...] he dicho siempre que si ha de haber república la deseo federal y si*

monarquía, fuerista» (pàgines 144-145). Una demostració de l'evolució de Coroleu és el seu *Clarís y son temps* (1880) escrita en català. En popularitzar el republicanisme de Clarís i els valors de les llibertats públiques catalanes «anteriors y superiors a las de tots los reyalms de Europa, sens exceptuar la mateixa Inglaterra» (pàgina 165), col·laborava decisivament a la penetració del passat català en els corrents del pensament republicà. Això explica el seu paper (discurs presidencial) en el certamen polític literari paral·lel al congrés del Partit Federal de Catalunya. En aquesta etapa Cattini també hi destaca i analitza *Las supersticiones de la humanidad i La leyenda de los cielos*, visions laiques però no radicals de les religions que, segons Cattini, van contribuir a la recepció de Coroleu entre els lliurepensadors i esperitistes.

Ucelay de Cal ja va observar que la visió neoaustriacista de Marià Maspons, el portant-veu del memorial davant d'Alfons XII, pertany a la influència de *Los Fueros de Cataluña* de Coroleu i Pella. Cattini confirma les connexions entre el Memorial de Greuges de 1885 i la historiografia catalana, o entre el missatge a la reina regent de l'Exposició de 1888 i la visió dual a l'estil austrohongarès d'aquesta mateixa historiografia. Cattini considera que ha estat infravalorada la participació del Centre Català en les eleccions de 1886. Malgrat el seu fracàs, hi veu un significatiu preludi en un context de febre política si bé amb eines encara fràgils. Efectivament, és l'any de *Lo catalanisme* d'Almirall, l'any de *La rahó del catalanisme* de Josep Coroleu que l'èxit de l'obra d'Almirall va arraconar i l'any del míting proteccionista amb la intervenció a favor d'un Estat català de Roca i Farreras. Encara que les cartes de Josep Coroleu a Balaguer titllen el brogit del míting de «conflagración económico-felibresca» (pàgina 211), Coroleu, ambivalent, no abandona la posició crítica i preventiva envers el catalanisme en la seves cartes a Balaguer, i, amb tot, hi col·labora públicament, com demostra la seva intervenció el 1892 en la ponència del Projecte de les Bases de Manresa i la seva proposta de participació del catalanisme a les eleccions municipals. Tenia prou clar que «*un dia estuvo de moda la república*» i «*hoy lo està el regionalismo. [...] He recorrido muchas comarcas, he hablado con personas de todas clases y condiciones y he visto subir la marea*» (pàgina 237). Elegit president de l'Ateneu amb un discurs presidencial encara en castellà sobre els furs i la llibertat política, el seu mandat coincidí amb l'Exposició Universal de Barcelona i essent Balaguer ministre d'Ultramar. Cattini indica el ressò internacional que oferien aquestes manifestacions i l'home que, a la seva joventut havia viscut la de París de 1867, ara escrivia una guia de Barcelona que ofería una història de la ciutat i de Catalunya dels orígens a l'actualitat, la qual es traduïa al francès.

Professional consolidat, l'actuació cívico-política no alterà el seu compromís d'historiador i assumia l'encàrrec de la Reial Acadèmia de la Història d'edició dels *Usatges* i de transcripció de les actes parlamentàries catalanes. Cattini, pel que fa a aquests afers historicoarxivístics, aporta dos testimonis eloqüents de la ideologia espanyola. La feina de Coroleu esdevenia ingent i els pagaments escassos. En protestar, la resposta de la Real Academia de la Historia fou posar en dubte que a la Catalunya medieval hi hagués hagut tanta vida parlamentària «¿Hay interés —escriu Coroleu a Balaguer— en suponer que no hubo en Cataluña tanta vida parlamentaria?» (1886). Simultàniament Coroleu s'assabentava que Montero de los Rios, ministre de Foment, tenia projectat liquidar l'estructura arxivística de Catalunya i somiava en «*reunir todos los Archivos en Alcalá*». Pel que sembla l'oposició de Balaguer va ser decisiva per anular el projecte. A la fi dels anys vuitanta Coroleu encara publicava un extracte dels dietaris de la Generalitat des del segle XV fins a l'esclat de la guerra dels Segadors. Sense deixar mai d'escriure infatigablement a revistes diverses entre les quals destaca *La España Regional*, ni deixar de fer col·laboracions divulgatives de tota mena, fet que segurament les necessitats econòmiques ho expliquen,

encara escrigué un darrer treball sobre la història de la colonització espanyola de les amèriques en què defensava aquesta contra «*los columniadores de España*». L'obra esdevenia pòstuma i ja no li servia pel nomenament de soci corresponsal de la Real Academia de la Historia que pretenia amb l'obra.

Coroleu va morir jove però reconegut internacionalment. El XIX fou un segle de diccionaris d'escriptors. En el cas català l'obra d'Antoni Elias de Molins ho verifica. Coroleu, per recomenació de Francesc de Bofarull —ens diu Cattini—, figura en el diccionari d'escriptors d'Angelo de Gubernatis al costat de Pella, Verdaguer i Guimerà.

La metodologia del treball de Cattini ens permet veure la relació indestriable i complexa entre política i història en la conjuntura decisiva d'eclosió del catalanisme. El treball, a la llum d'un procés vital lligat a un temps històric d'experiències contrastades, és un bon text preventiu contra les interpretacions massa marcades per un reduccionisme ideològic. El llibre no és merament informatiu, sinó que interpreta sense caure en esquematismes. D'escriptura àgil és una bona aportació al coneixement del procés de formació del moviment catalanista i de les virtuts i límits de les seves idees d'altra banda ben connectades i comunes amb les europees del moment. El llibre conté un útil índex onomàstic i la reproducció d'un retrat de Josep Coroleu, pintura de M. Cusí de c. 1895 que es conserva a l'Ateneu de Barcelona, i un apèndix amb quatre escrits de Josep Coroleu significatius de la seva trajectòria i evolució en relació a la qüestió catalana: «La descentralización» (1868), «Lo provincialisme» (1877), «La rahó del catalanisme» (1886) i la col·laboració a l'Assemblea de la Unió Catalanista de Manresa (1893).

EVA SERRA I PUIG